

Harald Löe – professor, dean og direktør

Han er verdenskjent, både som forsker, lærer og administrator på høyt nivå. Det er ikke godt å si om han har satt mest spor etter seg med sin forskning eller gjennom ledelsen av tannlegehøyskolen ved University of Connecticut og av NIDR (National Institute of Dental Research) i 12 år. Uansett – når han nå har fylt 80 år og i prinsippet har satt sluttstrek for sin odontologiske karriere, sitter han med en imponerende beholdning påskjønnelser fra hele verden.

Sommerhalvåret tilbringer Harald Löe og hans kone Inga i terrasseleiligheten på Østerås utenfor Oslo. Like i nærheten ligger Haga golfbane der den pensjonerte professoren går noen runder et par-tre ganger i uken. Om vinteren drar de til Florida der de har et hus i Vero Beach, også det

ligger i nærheten av en golfbane. I år kom de først til Norge omkring sankt-hans fordi de måtte vente på håndverkere som skulle ordne opp etter store skader under en av de mange orkanene på østkysten de siste årene. Hva som er hjemme og hva som er «hytte», er de ikke sikre på, men vi registrerer at medaljene, plakettene og diplomene finnes i Harald Löes kontor på Østerås. Sammen med rikholdige bokhyller.

– Vi har bøker i USA også, men det blir mest amerikansk litteratur. Her hjemme forsøker jeg å lese meg opp på nyere norsk skjønnlitteratur, sier han og nevner navn som Roy Jacobsen, Levi Henriksen og Anne B. Ragde der han viser oss rundt i leiligheten.

– Hva har du tenkt vi skal snakke om, spør han etter å ha vist oss plass i skygen under markisen. Det er en vakker sommerdag, og fru Inga serverer kaffe.

– Skal vi snakke om odontologiens status i dag? Skal vi snakke om periodontien? Eller skal vi snakke om forskningsvilkår her hjemme og i USA? Ingen tvil, dette er en mann som er vant til å lede møter, og da skal man ha en agenda. Vi svarer litt forsiktig at det er mye vi kan snakke om og at vi sikkert finner tema og at assosiasjoner vil bringe oss inn på mange sider ved odontologien og hans erfaringer fra ulike ststeder gjennom mer enn femti år. Slik begynte det, og vi snakket i mer enn tre timer.

FUSK I FORSKNING • Det er et par dager før kommisjonen skal legge frem sin rapport om Sudbø-saken, og det er nærliggende å spørre den tidligere direktøren for NIDR (National Institute of Dental Research) med 500 medarbeidere på «campus» og med 1 000 «grantees» i eksterne miljøer. – Hva er ditt syn på denne saken? Har du opplevd noe lignende i dine miljøer?

– Denne saken kjenner jeg bare fra mediene og kan bare uttale meg på prinsipielt grunnlag. Det er mulig at det foregår fusk i alle miljøer og at man kan bli fristet fordi hastigheten i våre dager er så stor. Jeg har aldri opplevd fusk i min tid ved NIDR, men jeg kan selvsagt ikke garantere for at det ikke har foregått ureglementert forskning også der. Til syvende og sist må det dreie seg om tillit – det er ikke er mulig for en institusjon å detaljkontrollere sine ansatte. Mange vitenskapelige tidsskrifter setter nå begrensninger på antall medforfattere. Det tror jeg kan være gunstig, da er det færre som deler på ansvaret, og det skaper mer oversiktlige forhold.

ODONTOLOGISK FORSKNINGSinSTITUTT • Harald Löe var ferdig tannlege i 1952 og begynte som assistent i privat praksis i Oslo. Samtidig fikk han en deltidsstilling som instruktør

Professor emeritus Harald Löe.

ved daværende Norges Tannlegehøyskole, og han kunne også tenke seg å forske. Det var mer eller mindre tilfeldig at faget ble periodonti. – Jens Wærhaug hadde allerede da sin teori om at periodontitt først og fremst skyldtes en bakteriell infeksjon. En dag jeg traff ham, fortalte han at han hadde noen hunder på sin brors gård i Skedsmo, og at jeg kunne få være med på forskning der oppe hvis jeg var interessert. Og det var jeg jo, sier han og forteller om inngrep i form av gingivektomier, replantering og forsøk på å etablere reattachement, kort sagt eksperimentell behandlingsmetodikk. Etterhvert fikk han en stilling ved Odontologisk forskningsinstitutt, som var etablert som et frittstående institutt under NAVF i 1951 og holdt til i kjelleren i Josefines gate, i huset der tannlegestudentene fikk sin propedeutiske undervisning. – Dette var starten på gullalderen i norsk odontologisk forskning. Birger Nygaard-Østby ble sjef, og de fleste som var og ble professorer i Oslo og Bergen hadde sin forskning fra instituttet. Instituttet var virkelig et «power center» den gang, og det var bare NIDR som kunne sammenlignes med det. Jeg synes det var svært sørgelig for norsk odontologisk forskning at Forskningsinstituttet opphørte som egen institusjon da det gjennom en «hestehandel» med Det odontologiske fakultetet på 1970-tallet ble omgjort til Institutt for samfunnsodontologi. Det var meningen at den eksperimentelle forskningen heretter skulle inngå i de to fakultetenes ordinære virksomhet, men slik jeg ser det, ble dette slutten på gullalderen, sier Løe.

PERIODONTITTENES ETIOLOGI • Harald Løe hadde i sin tid ved Forskningsinstituttet et opphold som Fulbright-stipendiat ved University of Illinois i Chicago før han tok den odontologiske doktorgrad på en avhandling om bendannelse i 1961. Da var det snart slutt på hans karriere i hjemlandet. Året etter ble han professor i Århus, og det var der han ledet den berømte, og stadig siterte, studien av eksperimentell gingivitt, som dokumenterte at gingivitt er en infeksjonssykdom. – Wærhaug hadde teorien, men den vitenskapelige dokumentasjonen manglet. Vi rekrutterte frivillige tannlegestudenter som fra frisk tilstand skulle avstå fra

å pusse tennene over en tre ukers tid. De utviklet selvsagt gingivitt med hoven og blødende tannkjøtt. Vi kunne jo ikke gjøre noe tilsvarende når det gjelder periodontitt, det ville være både uforsvarlig og uetisk. Her kommer de longitudinelle undersøkelsene i Oslo og Sri Lanka inn som en bit i puslespillet for å forklare den videre patogenesen.

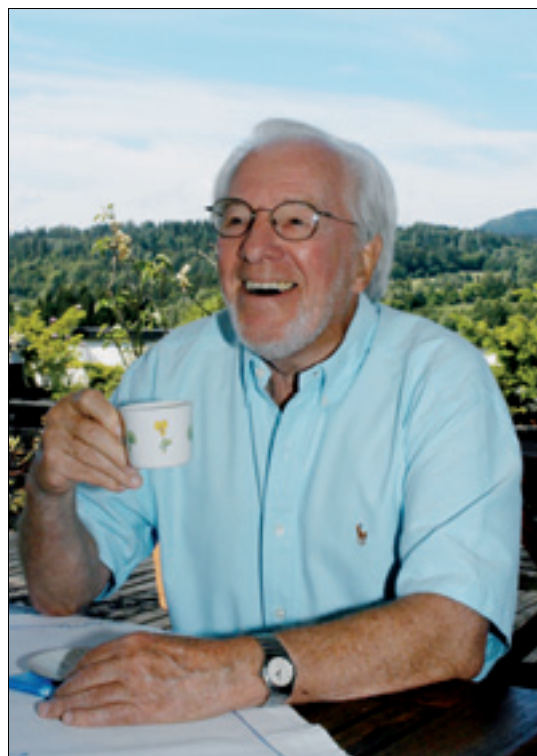
– Og dermed var teorien bevist og profylakse og behandling av periodontitt ble først og fremst konsentrert om hygiene?

– Nei, amerikanerne trodde ikke på det, og ikke svenskene heller. Det var fortsatt en rekke årsaker til periodontitts nedbrytning, og traumatisk okklusjon var vel den viktigste etiologiske faktoren for tanntap i vide kretser. Norge og Danmark var i front, og først på 1970-tallet lot de andre seg overbevise.

– Men i dag er man vel kommet til at det ikke bare er hygien som spiller en rolle, og at slett ikke alle gingivitter utvikler seg til periodontitt?

– Allerede den gang innså vi «resistensens» betydning uten at vi hadde innsikt i dens finere mekanismer. Den immunologiske forskningen har hatt stor betydning for den moderne forståelsen av patogenesen. Stress kan trolig påvirke resistensen; det er mulig at røyking og hjerte-karsykdommer også gjør det. Det er en rekke forskjellige risikofaktorer som diskuteres, så her er det behov for mer forskning. Men tannlegene skal vite at hygien fortsatt er det viktigste – jeg er redd det kan ha gått i glemmeboken i all risikoanalyse. Og det er naivt å tro at vi nå vet nok.

BEHANDLING OG INDEKSER • Løe mener det var en blindgate da forskningen i stor grad dreide seg om å finne periodontittmikroben. – Det er ikke én organisme som gir periodontitt; det er flere, og derfor må behandlingen differensieres. Scaling i kombinasjon med systemisk antibiotikabehandling kan være fornuftig, men dette er ingen standardløsning som skal brukes på alle. Vi kunne trenge et bredspektret og bioennlig antiseptikum, og jeg hadde stor tro på klorheksidin i sin tid, men det ble til en viss grad motarbeidet. I USA så tannlegene på dette som en trussel mot yrket. Misfarging og smaksproblemer ble tillagt mer vekt enn den terapeutiske og profylaktiske effekt. Det

Åtti år er en fin alder, sier Harald Løe.

var ikke marked for klorheksidin da, men jeg fastholder at det fortsatt er behov for et antiseptikum og at det burde være mulig å utvikle et slikt.

Løe har, sammen med John Silness, fått sitt navn knyttet til en plakkindeks og en gingivalindeks som ble publisert for mer enn 40 år siden og som fortsatt er i bruk. – Hva tror du er årsaken til at de er blitt stående og fortsatt benyttes, spør vi. – For å karakterisere periodontale sykdommers utbredelse og alvorlighet trenger vi en gingivalindeks og en indeks for måling av festetap. Det har vært gjort mange forsøk på å utvikle en samlet indeks, men jeg har ingen tro på at det lar seg gjøre. Fra rundt 1990 har dette vært allment akseptert, bortsett fra at WHO har forsøkt å utvikle en periodontalindeks som skal dekke alle elementene. Denne er nå droppet av de fleste andre enn WHO.

FARMINGTON • I 1972 var Harald Løe valgt til dekan i Århus, men lot seg friste av en stilling som professor og forskningsdirektør ved University of Michigan i Ann Arbor. Der ble han bare to år før han flyttet over til tannlegehøyskolen ved University of Connecticut i Farmington, der han ble dekan og professor i periodonti. – Dette var en rela-

ti tv ny skole, og studieplanen var basert på et nært samarbeid mellom medisin og odontologi. Den tidligere dean hadde ikke hatt noen lykkelig hånd med sin ledelse, men hadde lagt seg ut med både tannlegestanden og de ansatte. De vitenskapelige medarbeiderne begynte å forlate det synkende skip. Så situasjonen kunne ikke bli verre. Den utfordringen kunne jeg ikke motstå, sier han, og forteller at man som dean i USA har relativt stor innflytelse. Så i løpet av 5–7 år hadde han snudd skuta, og Farmington ble vel ansett og fikk en høy profil både innen forskning og undervisning. – Det var morsomt å kunne rekruttere folk som var villige til å gjøre en innsats og få dem til å jobbe sammen. Jeg mener at odontologi egentlig tilhører de kirurgiske spesialiteter innen medisinen, men er samtidig litt annerledes. Tallmessig ville vi utgjøre en relativt stor spesialitet og innholdsmessig langt mer komplisert og sammensatt enn for eksempel øre-nese-hals. I størrelse og antall subspesialiteter er vi mer å sammenligne med indremedisin.

– Du er ikke redd for at odontologien blir en lillebror sammen med medisinen?

– Jo, det er selvsagt en fare for det. Medisinere er ofte seg selv nok. Jeg husker at jeg en gang ble bedt om å holde et foredrag her i Oslo om forholdet mellom odontologi og medisin for en gruppe medisinerere. Jeg tror ikke jeg holdt mitt dårligste foredrag den dagen, men det var null respons. De viste liten interesse for det jeg hadde å si.

NIDR NESTE • – Jeg tror det var snuoperasjonen vi hadde fått til i Farmington som gjorde at jeg ble tilbudt stillingen som direktør ved NIDR. Nå er det forresten omdøpt til NIDCR fordi «craniofacial» er føyd til, og det er riktig og mer dekkende for forskningsfeltet, sier Løe, og forteller at instituttet ble opprettet like etter annen verdenskrig fordi tannsykdommer hos soldatene ved fronten hadde vært et stort problem. Og

Inga og Harald Løe har vært gift i 58 år og flyttet mange ganger. Her i sin hyggelige stue på Østerås utenfor Oslo.

i hele Løes periode som direktør følte han at han hadde god støtte av politikerne. – I mitt arbeid ved NIDR var det selvsagt mest «management» det dreide seg om. Papir og penger stod høyt oppe på agendaen, men jeg fikk også en bred menneskelig kontaktflate, og jeg liker å ha med folk å gjøre. Han forteller om samarbeid med medarbeiderne og ikke minst om det årlige forsvaret av budsjettet overfor Kongressen. – Jeg følte at jeg fikk gehør hos politikerne som jeg etter hvert ble kjent med, og som hadde mye kunnskap om det vi holdt på med. Men du skal være edru og våken når du presenterer et budsjett på 3–400 mill. dollar.

– Hva var det viktigste du utrettet på de 12 årene du var direktør?

– En NIDR-direktør ligger jo litt langt fra «fronten», og forskningens strategi og finansiering har et langsiktig perspektiv. Derfor kan det være vanskelig å si hva som var det viktigste. Men jeg tror at jeg klarte å åpne instituttet litt mer for klinisk forskning. Tidligere var dette ukjent område for dem. Vi brukte

de longitudinelle kariesundersøkelsene og fikk stor publisitet omkring dem. Det var jo overbevisende at vi kunne dokumentere en 50 % kariesreduksjon på ca. 20 år og at flertallet av amerikanske barn under 18 år aldri hadde hatt karies. Det er riktig en solskinnshistorie, og medieoppmerksomheten gikk hjem hos tannlegestanden, politikerne og folk flest. Dessuten ble forskningen dreid noe mer over fra basal til klinisk forskning. Jo da, jeg fikk vel til noe, sier han heller beskjedent, og legger til at han syntes jobben var både viktig og krevende, og at han «tenkte» NIDR 24 timer i døgnet.

STORE FREMSKRITT • – Jeg synes vi som odontologer har grunn til å være stolte over det som har skjedd de siste 50 årene. Vi er i ferd med å avvikle tannløshet i de fleste land i den industrialiserte verden. Vår generasjon er vel den første som kan regne med å gå i graven med de fleste tenner i behold. Her har både forebygging og bedre behandlingsmetoder spilt en rolle. I dag er det mulig å forebygge både karies og periodontitt. Jeg har fire barnebarn, to i Danmark og to i Sverige. De er alle omkring 30 år, og ingen av dem har hatt karies så langt. Endodontien er blitt mer pålitelig ved bruk av mikroskop og aseptisk behandling, og det er gjort store fremskritt innen protetik. Men det mest eventyrlige er utviklingen av implantatteknikken. Det er en drøm som er blitt virkelighet.

– Hva med periimplantitt?

– Den kan selvsagt forekomme hvis hygienien ikke er tilfredsstillende, men jeg betrakter periimplantitt og periodontitt som to forskjellige sykdommer, og jeg har ikke sett noen dokumentasjon på at det er sammenheng mellom implantatenes varighet og forutgående periodontitt. Men vi vet ikke alt om slike sammenhenger heller, så mer forskning trengs, også på dette området.

Med en slik entusiasme når det gjelder implantater, fristes vi til å spørre: – Har du selv noen implantater? – Ja,

det har jeg. Min gode kollega og samarbeidspartner i Sri Lanka-undersøkelsene, Åge Ånerud, laget en treledds bro til meg i 1953. Da den gikk dukken i 2002, fikk jeg satt inn implantat, og det føler jeg meg svært så komfortabel med.

SPRÅK • I vår lange samtale er det ikke ofte Løe har problemer med å finne norske ord eller begreper. Vi undres hvordan det var den andre veien. – Har det å snakke engelsk i jobbsammenheng noen gang vært et problem? – Nei, det har aldri vært noen vanskelighet, synes jeg. USA er en immigranternasjon, og amerikanere flest er sjenerøse når det gjelder språkets finesser. Men med byråkratiet har det vært annerledes – både i Danmark og i USA. Det er ikke lett å forklare, men det er stor forskjell på byråkratiske kulturer. Man må være «lett-lært» og kanskje ha en intuitiv følelse for ikke å komme galt avsted. Og det tror jeg at jeg har hatt, sier mannen som har tilbrakt det meste av sitt yrkesaktive liv utenfor Norges grenser. Hvor han har trivdes best, er ikke lett å få ut av ham. Konklusjonen må være at Harald Løe er svært så tilpasningsdyktig og trives i forskjellige omgivelser og skaffer seg venner hvor han enn slår seg ned. Og tilpasningsdyktig må Inga også være. Hun har fulgt ham i 58 år. Åttiårsdagene deres i år skal forbigås uten storstilt feiring, men diamanbryllupet om to år skal kanskje markeres?

*Tekst: Reidun Stenvik.
Foto: Gudrun Sangnes.*

Harald Løe – kort historikk

1926	Født den 19. juli i Steinkjer
1944	Ex. artium, Steinkjer
1944–45	Tjenestegjorde i norske styrker i Sverige
1947	Eks. Krigsskolen, Oslo
1952	Eks. Norges Tannlegehøyskole, Oslo
1952–55	Instruktør ved Tannlegehøyskolen og privat praksis, Oslo
1956–62	Forsker ved Odontologisk forskningsinstitutt, Oslo
1957–58	Fulbright-stipendiat ved University of Illinois, Chicago
1959–62	Universitetsstipendiat, Universitetet i Oslo
1960–62	Amanuensis ved Avd. for periodonti, Det odontologiske fakultet, UiO
1961	Doktorgrad om bendannelse, Det odontologiske fakultet, UiO
1962–72	Professor ved Avd. for periodonti ved Tannlegehøyskolen i Århus
1971–72	Prodekan ved Tannlegehøyskolen i Århus
1972–74	Professor og forskningsdirektør ved University of Michigan, Ann Arbor
1974–1982	Dekan og professor i periodonti ved University of Connecticut, Farmington
1982–1994	Direktør for National Institute for Dental Research, NIH, Bethesda
1994–1997	University professor ved University of Connecticut, Farmington
1997–2006	Gjesteprofessor ved Universitetet i Bern

Harald Løe har publisert mer enn 350 artikler, hvorav tre er såkalte «citation classics», og er verdens mest siterte odontolog. I 1996 startet han Journal of Periodontal Research og var tidsskriftets redaktør de første 20 årene. Han har vært tilknyttet mer enn 20 andre fagtidsskrifter som medarbeider og/eller rådgiver, har vært medlem av en rekke offentlig oppnevnte komiteer i flere land og for WHO, og har hatt verv i en rekke faglige og fagpolitiske organisasjoner. Han er utnevnt til æresdoktor ved 16 universiteter, han er æresmedlem i 23 organisasjoner, deriblant NTF, og har mottatt utallige andre æresbevisninger. Selv er han mest stolt over å være den første tannlegen som har fått Nordiska Folkhälsopriset. Men nevnes må også den amerikanske tannlegeforeningens «Gold Medal for Excellence in Research», «Meritorious Presidential Executive Rank Award» tildelt av president George Bush i 1991 og at Harald Løe er kommandør av Den kongelige norske fortjenstorden og ridder av Dannebrog.